

CHORALIS CONSTANTINUS 500

A HABSBURG CSÁSZÁRI UDVAR ÉNEKES SZERTARTÁSAI A 15-16. SZÁZADI GYAKORLAT ALAPJÁN
VOCAL LITURGICAL MUSIC IN THE HABSBURG IMPERIAL COURT ACCORDING TO 15TH AND 16TH-CENTURY PRACTICES

Heinrich Isaac (c.1450-1517)

Születésének pontos idejét és helyét nem tudjuk. Feltehetően 1450 körül született Németalföldön, ahogy ezt az életének korai szakaszára vonatkozó itáliai forrásokból következtetni lehet, amelyekben „Arrigho de Ugho da Fiandra” említik.

Életéről elsőként 1484-ből van adatunk. Ekkor Lorenzo „il Magnifico” de Medici szolgálatában állt Firenzében. Itt a család által patronált három templom énekese és komponistája volt, valamint Lorenzo gyermekeinek zenei nevelését is ellátta. Gyakran komponált világi műveket is az udvar költőinek, vagy a család tagjainak verseire is. Giovanni Medici később X. Leó pápáként felkarolta és jelentős feladattal látta el idős tanítómesterét.

Isaac 10 évet töltött Firenzében, majd 1494-ben Lorenzo halála után két évvel távozott a városból, de nem örökre. A korai firenzei évek alatt megházasodott, és Lorenzo segítségével házat vásárolt a városban, közel a Medici palotához. Isaac távozása után felesége Firenzében maradt, így a komponista – amikor csak tehetett – hazalátogatott. Egy helyi intézménnyel kötött szerződése fennmaradt, miszerint ők gondoskodnak Isaac feleségének ellátásáról, ételt és bort szállítottak a házhoz évenkénti díjazás fejében.

Legközelebbi adatunk szerint 1496. novemberében csatlakozik I. Miksa császárhoz, aki ekkor Pisában állomásozik. A Habsburg udvar eddig kívül esett a németalföldi zeneszerzők „hatósugarán”, Isaac az első, aki a császár szolgálatában magas szintre juttatja, felvirágoztatja az udvar zenei életét.

1497. áprilisában már szerepel a neve a bécsi udvar fizetési jegyzékén, mint „udvari komponista”. A kedvező feltételek hatására feleségét is Bécsbe hozatja.

Az új pozíció megváltoztatja saját műveinek repertoárját. Németalföldön és Itáliában töltött idejéből elsősorban francia és olasz nyelvű világi darabjai maradtak fenn, ettől az időtől, pedig latin nyelvű motettái, liturgikus és ünnepi alkalmakra készített művei kerülnek előtérbe. Természetesen, a kor hagyománya szerint, felhasznál világi dallamokat is ezekhez az új művekhez. Az ausztriai és német területeken divatos „Lied” világi műfaját a francia chansonok művészi színvonalára emeli, és gyakran egyházi művekben is feldolgoz egy-egy ismert dallamot.

Másik jelentős újítása a különösen német területeken elterjedt „alternatim” gyakorlat továbbfejlesztése. Ez a gyakorlat az *ordinarium missae* tételeire volt jellemző, ami azt jelentette, hogy váltakozó módon, egy- és többszólamú részek felváltva követték egymást az egyes énekelt részekben belül. A XV-XVI. században az orgona és ének váltakozásáról is tudunk. Isaac ezt a gyakorlatot továbbfejleszti, és kiterjeszti a *proprium missae* tételeire is, kettős értelemben: egyrészt a fent leírtak szerinti váltakozás figyelembevételével, másrészt a *proprium missae* egyes tételeinek feldolgozását tekintve; vagyis az *introitus*, *alleluia/sequentia*, *communio* többszólamú, a köztes változó részek *graduale* és *offertorium* egyszólamú gregorián. Isaac pozíciója szerint műveit bécsi használatra komponálta, de gyakorta küldött darabokat Firenzébe, vagy más európai városokba, udvarokba. Bécs és Firenze mellett életének fontos helyszínei voltak még Torgau, Ferrara és Konstanz, ahol időről-időre megfordult.

Röviddel I. Miksával való találkozása után Bölcs Frigyes szász fejedelem udvari Kapellájának névsorában olvashatjuk Isaac nevét Torgauban, ahol ezután többször felbukkan. Még 1498 előtt felkerül a Habsburgok számadó könyvébe, és 1499-ben megfordul Firenzében is. Az 1505 körül keletkezett többszólamú mise anyagot tartalmazó kéziratban nagyrészt a torgauai Bölcs Frigyes számára komponált művek vannak. Ezeket később jelentősen átdolgozza és a bécsi gyakorlatba már ezek a felújított művek kerülnek, amikből Isaac halála után közel 50 évvel létrejön a *Choralis Constantinus* nyomtatványa.

Ferrari látogatását egy 1502. szeptemberéből származó levél örökíti meg, melyet I. Ercole herceg egyik ügynöke küld urának: „*Felhívom Fenséged figyelmet, hogy Isaac énekes Ferrarában járt, és a „La-mi-la-sol-la-si-la-mi”, témára motettát szerzett, amely nagyon jó, s amellyel két nap alatt elkészült. Ebből mindazonáltal még nem lehet többre, csupán arra következtetni, hogy nagyon gyorsan dolgozik; azonkívül azonban úgy komponál, hogy munkája tetszik az embereknek. Úgy találom, hogy alkalmasabb lenne Fenséged szolgálatára, mint Josquin, mert szívélyesebb modorú és több újat ír. Igaz ugyan, hogy Josquin jobban komponál, de a saját feje és ízlése után megy, nem pedig az emberek kívánságát követi.*” A levél ellenére a herceg Josquin-t hívja meg udvarába komponistának.

Sokkal fontosabb Isaac kapcsolata a német Konstanz városával. Valamivel 1505. előtt Martin Vogelmayer volt a város orgonistája, akinek kézírásával van lejegyezve Isaac *Sub tuum praesidium* kezdetű motettája a St. Gall - MS 530 jelzetű kéziratban. Egy másik kódex (St. Gall - MS463/464) őrzi az ugyancsak Konstanzban keletkezett hatszólamú *Virgo prudentissima* motettáját. 1507-ben birodalmi gyűlést tartanak a városban, ahol Niccolò Machiavelli ünnepségén a komponista és felesége is részt vesznek. I. Miksának és a császári Kapellának ekkor Konstanz a székhelye. A katedrális püspöke, *Hugo von Hohenlandenberg* itt hallja Isaac liturgikus műveit, és valószínűleg ő veti fel a zeneszerzőnek a későbbi *Choralis Constantinus* ötletét.

Isaac életének utolsó szakaszában Ausztria liturgikus és világi zenéjének megújításán, jobbátételén fáradozik. Firenzében a Mediciek újra megerősödnek. Lorenzo halála után, Savonarola fellépésének hatására hatalmi helyzetük meggyengült, de ekkorra visszanyerik befolyásukat. Ebben nagy szerep jut Lorenzo fiának – akit Isaac még ifjúkorában tanított – Giovanni de Medicinek pápává választása, aki X. Leó néven uralkodott Rómában. A pápa 1514. május 13-án, közvetett módon levelet küld ifjúkori mesterének. Az üzenetet a Sixtus-kápolna Priorjára Nicolo da Pittis-re bízta. A pápa Isaac

részére nyugdíjat biztosít 22 évvel azelőtti szolgálataiért, és arra kéri, hogy a Medici család ügyeinek intézésében, befolyásuk visszaállításában segédkezzen Firenzében. Isaac a levél kapcsán felkeresi I. Miksát, és a pápa kérésére hivatkozva a császár szolgálatából való felmentését kéri. A császár elismerve és megköszönve eddigi szolgálatait, tekintélyes életjáradékban részesíti és elbocsátja. Isaac ezután visszatér Firenzébe és nem hivatalosan a Medici családot szolgálja, ügyeinek intézését felügyeli. Itt halt meg 1517. március 26-án.

Choralis Constantinus

A zenetörténet egyik legnagyobb vállalkozása.

1550-ben és 1555-ben Hieronymus Formschneider nürnbergi kiadónak köszönhetően jelent meg három kötet terjedelemben a teljes egyházi évet felölelő mise-proprium anyagokat tartalmazó kiadvány.

Az első kötet a vasárnapok szertartásához kapcsolódó tételeket közli. A második kötetben a nagyobb egyházi ünnepek (húsvét, pünkösd, mennybemenetel stb.) liturgikus tételei találhatóak, míg a harmadik kötetben a szentek ünnepeihez kapcsolódóan közöl műveket, kiegészítve néhány egyedi ünnep anyagával (akadnak duplikált alkalmak a második kötetrel összevetve, némileg eltérő liturgikus tételekkel), illetve néhány alternatív gyakorlat szerint megkomponált mise-ordinárium ciklus is helyet kapott az utolsó kötetben.

Próbáljuk áttekinteni ennek a hatalmas zenei kincsnek a keletkezésétől a nyomtatott megjelenéséig terjedő közel 50 évig tartó kalandos történetét!

A történet 1507-ig nyúlik vissza, amikor Heinrich Isaac a császári Kapella zeneszerzőjeként I. Miksa kíséretében Konstanz városában tartózkodik. Ekkor figyel fel rá a katedrális püspöke, és kéri fel egy teljes egyházi évet felölelő liturgikus énekanyag megkomponálására, a konstanzi katedrális számára. Isaac 1508. április 14-én megbízást kap a katedrális káptalanjától a fontosabb ünnepek (*etlich officia in summis festivitibus*) „Formuláinak” (*Formularies=alapelvek*) elkészítésére. A következő feljegyzés szerint 1508. május 18-án néhány elkészített „Formula” átdolgozására kéri. Végül a megbízástól számított 19 hónappal később, 1509. november 29-én a káptalan elfogadja a teljes mise-proprium anyag „Formuláit” (*1509 Ex parte Cancionales per ysaac transmissi*). „Formulák” alatt valószínűleg azt a tervet kell érteni, amiben Isaac rögzíti a megzenésítendő részek liturgikus szövegét és gregorián dallam-anyagát. Ezt a tervet Isaac hátralevő életében folyamatosan valósítja meg, a „Formulák” szerint sorra komponálja meg azok többszólamú részeit. Minden bizonnyal a katedrálisban e szerint az összeállítás szerint végezték a szertartásokat 1526-ig, amikor a protestánsok támadásai elől a káptalan menekülni kényszerült Konstanzból.

Isaac konstanzi kézíratai és azok másolatai – ezekben a nehéz időkben – egy augsburgi könyvkereskedő, Georg Willer tulajdonába kerültek, aki ezeket továbbadta Hans Ott részére, Nürnbergbe. Hans Ott felismerve a „Formulák” jelentőségét, felkéri zeneszerző barátját Ludwig Senfl személyében, hogy szerkessze meg a teljes anyagot a rendelkezésre álló kéziratok és másolatok segítségével, illetve a hiányzó részeket az „Formulák” alapján egészítse ki. Senfl a feladatot kiváló ötletnek és lehetőségnek találta. A nagyszerű komponista Isaac tanítványa volt, ahogy az önéletrajzi motettájából (*Lust hab ich g'habt zur Musica*) kiderül.

Mesterét 1515-ben közvetlenül követte a Habsburg udvar zeneszerzői állásában, amit Isaac halálának idején is betöltött. Művészi céljának tartotta Isaac tervét a császári udvar Kapellájában megvalósítani, de ebben megakadályozták. 1519-ben I. Miksa halálakor az Kapellát feloszlatták, Senfl-t elbocsátották. A zeneszerző hűsége korábbi mesteréhez töretlen maradt. 1520-ban ennek ékes bizonyítékát adja a *Liber Selectarum Cantionum* c. motettás kötet megjelenésével, melyben Isaac műveiből is többet közread.

Senfl-t új pozíciója Münchenbe, a bajor hercegi udvarba szólítja. Itt 1523-ban kapja azt a feladatot, hogy szervezzen udvari Kapellát. (Ebbe a kórusba nyer néhány évtized múlva Orlando di Lasso is felvételt mint énekes, majd az ő irányítása alatt éri el a müncheni Kapella a fénykorát.) Senfl, nem sokkal Münchenbe való megérkezése után hozzákezd Isaac műveinek másolásába. Nem véletlen, hogy a legfontosabb 4 kéziratosa Isaac műveket tartalmazó forrás itt található (MSS 35-38). 1531-et írunk, amikor Hans Ott felkeresi Senfl-t tervével, aki ezután hosszú ideig dolgozik mestere hagyatékán. Hat évvel később, Ott egy másik kiadványának (*Novum et insigne opus musicum, 1537.*) előszavában beharangozza a készülő tervet: „*Isaaci pauca habere potui, sed facile id pensabimus proxima editione, qua Choralem cantum constantiensem, ut vocant vulgabimus*”. Anyagi nehézségek miatt a kötet nem tud megjelenni. Időközben Senfl 1542-1543 körül meghal, majd nemsokkal utána 1546-ban Hans Ott is. Senfl 1537-ben elkészült Isaac terveinek megszerkesztésével, a hiányzó részek kiegészítésével, összeállt a nagy mű, legalábbis erre utal, hogy halála utánról nincsenek mástól bejegyzések a kéziratban. A kiadvány Hieronymus Formschneiderhez kerül, aki 1550-ben adja ki a Choralis Constantinus I. kötetét, majd 1555-ben a II. és III. kötetet.

Több mint három évszázadnak kellett eltelnie, hogy modern átírásban is napvilágot lásson ez a sorozat. Az első két kötet modern kiadása kritikai jegyzetekkel 1898-ban és 1909-ben jelent meg Guido Adler és Anton Webern közreadásában. A korábbi erőfeszítések az 1950-es évek után felerősödtek a tekintetben, hogy alapos vizsgálat alá kerüljenek a „Formulák” egyes részei és a teljes kompozíciós sorozat. Régi Graduálék és Missálék, számos kézirat és nyomtatvány átvizsgálása történt meg a szóba jöhető egyházmegyék területén, ahol ezek a művek liturgikus használatba kerülhettek.

A konstanzi püspökséghez tartozó nyomtatott Graduale nem került elő ebből az időből, csak kézírásos Missale. Ez alapján egyértelmű, hogy a Choralis Constantinus terve az ő felkérésükre készült. A második kötetben található három szent anyaga (St. Conrad, St. Pelagius és St. Geberhard) teszi egyértelművé, hogy Isaac ezt az összeállítást Konstanz számára írta. Ezek a szentek csak a helyi liturgiában szerepelnek. A második kötet „Formuláit” összevetve a Missaléval

kiderül, hogy ez a kötet teljes egészében Konstanz számára készült. Azonban más a helyzet az első és harmadik kötettel. Ezek összevetése a konstanzi Missaléval mutatnak kisebb eltéréseket, sőt esetenként a „Formulák” nincsenek semmilyen összefüggésben a misekönyvvel. Ennek a két kötetnek a legfőbb forrásai a Senfl és társai által másolt müncheni kéziratok (MSS 35-38). Ezek több liturgikus könyvvel való összehasonlítása alapján a passai nyomtatott Graduale, az 1511-ben Bécsben megjelent Graduale Pataviense vehető mintának a „Formulákat” illetően. E szerint a Graduale szerint végezték a bécsi császári Kapella liturgikus gyakorlatát.

Az első kötetben kapnak helyet az alábbi mise-proprium anyagok: (a) Szentháromság vasárnapja, (b) 23 pünkösd utáni vasárnap, (c) Adventi időszak vasárnapjai, (d) Vízkereszti időszak vasárnapjai, (e) Nagyböjti időszak vasárnapjai, a (f) Húsvéti időszak vasárnapjai és a (g) Mennybemenetel utáni vasárnap. A harmadik kötetben Senfl közreadásában a következő ünnepek tételei találhatóak: (a) Szentek közös részei, (b) 5 Tractus, (c) 17 „Formula” egyes szentek ünnepéhez és szentek közös részeihez kapcsolódva, amelyek közül 7 duplikált ünnep a második kötettel, valamint (d) 5 mise-ordinárium ciklus.

Senfl szándéka egyértelműen az volt, hogy Isaac által Konstanz felkérésére elkezdett zenei anyagot a „Formulák” alapján kiegészítse az egész egyházi évre, amihez még alternatív ordinárium sorozatot is illesztett, ami egy templomi kórus számára teljessé teszi a három kötetet. Az odaadó tanítvány megszerkesztette mestere teljes liturgikus zenei törekvéseit magába foglaló gyűjteményét. Egy dolog nem sikerült maradéktalanul, mégpedig az, hogy egy egyházmegye rítusa szerint álljon össze a teljes három kötet. Erre utal a sorozat második és harmadik részében található duplikált ünnepek sora (ami a teljes művet tekintve igencsak elenyésző). Ilyen módon kétféle gyakorlat szerint, a konstanzi és a passai/bécsi rítus szerint áll össze a teljes sorozat.

Ezek szerint a *Choralis Constantinus* cím kissé félrevezető, hiszen az első és harmadik kötet csak a császári Kapella gyakorlata szerinti anyaggal készült el. Senfl megpróbálta megőrizni eredeti egységében az egyes ünnepek tételeit, az egyes tételek különálló részeit, ezért nem javított bele mesterének Konstanz számára összeállított második kötetének anyagába, így maradhatott meg ez a rítusok szerinti kettősség.

Több szempontból is nagy jelentőségű a *Choralis Constantinus* megjelenése. A kötetben rögzített előadói gyakorlatnak középkori gyökerei vannak. Az első többszólamú művek – melyek liturgikus használatra, ezen elv szerint készültek – a XII- XIII. századból maradtak fent. Legfontosabb forrásuk a francia *Notre Dame-i iskola* két alakjának *Leoninus*nak és *Perotinus*nak műveit is tartalmazó *Magnus liber organi* nevet viselő kottás kézirat. Isaac korából tudunk több zeneszerzőről is, akik ezt a gyakorlatot egy-egy proprium sorozat erejéig alkalmazták, ám sem kortársainak, sem a késői utódoknak nem sikerült ezt a teljes egyházi év alkalmaira kiterjesztenie. Ismerünk nagynevű komponistákat, akik kísérletet tettek erre vonatkozóan, de vagy nem lett teljesen kidolgozott művük, vagy nem is maradt belőle fenn kézzelfogható adat, csak írásos források utalnak erre. Ilyen például *William Byrd: Gradualia* sorozata, vagy *Giovanni Pierluigi da Palestrina: Gradualia* terve.

A XVI. század közepén, a német kottakiadásban ritkaság volt, hogy külön kiadványt jelentessenek meg egy szerző műveiből, főleg hogyha az illető nem német születésű. Heinrich Isaac volt az első, aki ilyen megtiszteltetésben részesült. Ez a mű az utókorra hagyományozza a korabeli német egyházzenei gyakorlatot, I. Miksa császár és más jeles fejedelmek udvarainak énekes hagyományát.

Ez az első olyan jellegű kiadvány, amelyet a későbbi összkiadások (*Opera omnia*) előfutárának tekinthetünk.

Liturgikus szempontból pedig, a megjelenés után az első rész, a vasárnapok anyagát tartalmazó kötet alapján folytak a vasárnapi szentmisék a Habsburg udvarban, és ez a gyakorlat elterjedt egész Ausztriában, Németországban és a svájci egyházban, aminek rövid időn belül a reformáció terjedése szabott gátat.

Szent Márk evangélista

Márk gyermek volt, amikor Keresztelő János föllépett és Jeruzsálemben Jézus meghalt és föltámadt. A hagyomány úgy tudja, hogy a tanítványok közé tartozott. Az Apostolok Cselekedeteiből tudjuk róla a következőket:

Péter, miután csodálatosan kiszabadult Heródes börtönéből, „elment Máriának, a Márknak nevezett János anyjának házába, ahol sokan együtt voltak és imádkoztak”. Márk anyja özvegy lehetett, mert a férjéről soha nincs szó. Házát az első jeruzsálemi keresztények rendelkezésére bocsátotta. Vannak tudósok, akik valószínűnek tartják, hogy ugyanebben a házban volt az utolsó vacsora, és itt készültek az Apostolok a Pünkösd ünnepére is. A Getszemáni-kert is Márk anyjáié lehetett, így alhatott Márk az Úr elfogatásának éjjelén ebben a kertben. Amikor ugyanis az Urat elfogták, és minden tanítványa elmenekült, „egy ifjú követte, meztelen testét csak egy gyolcslepel fedte. Amikor meg akarták fogni, otthagya a gyolcsleplet, és meztelenül elfutott”. Ez a részlet magára a szerzőre, Márkra vall. Ezek után érthető, hogy a föltámadás után Márk anyjának háza lett Péter szállása, és hogy az ifjú Márk az elsők között lehetett, akik Jeruzsálemben megkeresztelkedtek.

Az Apostolok Cselekedeteiben három néven is találkozunk Márkkal: előfordult mint „Márknak nevezett János”, mint „János” vagy egyszerűen mint „Márk”. Fölmerült emiatt a gyanú, hogy vajon nem két tanítványról van-e szó. E föltételezés szerint Márk Péter tanítványa, az evangélista, János pedig Pál tanítványa lett volna. A pontosabb vizsgálatok azonban kiderítették, hogy ugyanarról a személyről van szó mindhárom név esetében, s ugyanolyan kettős névvel állunk szemben, mint Saul-Pál és Simon-Péter nevénel. János a zsidó, Márk a görög neve annak a tanítványnak, aki három apostolnak is – Barnabásnak, Pálnak és Péternek – segítőtársa volt.

Kr. u. 44-ben, amikor Júdeában éhínség volt, az antiochiai egyház a jeruzsálemiek segítségére sietett, s Pál és Barnabás hozta az adományt. Nyilvánvalóan Márk anyjának házában szálltak meg, mert Barnabás Márk nagybátyja volt, talán épp édesanyjának a testvére. Amikor visszaindultak Antiochiába, magukkal vitték Márkot, akit immár elég érettnek tartottak arra, hogy segítségükre legyen az apostoli munkában.

Egy évvel később Pál és Barnabás Ciprus szigetére indult, és magukkal vitték Márkot is. Befejezván ciprusi küldetésüket, Pál vezetésevel Asia tartománya felé vették útjukat és Pergében kötöttek ki. Mikor azonban Pál úgy határozott, hogy elindulnak a tartomány fővárosa, a piszídiái Antiochia felé, Márk megriadt a nehézségektől és visszatért Jeruzsálembe.

Ennek az első apostoli útnak a végén, 49-ben Pált és Barnabást a szíriai Antiochiából Jeruzsálembe küldték, hogy tisztázzák a zsidók által fölvetett kérdéseket. Ezek ugyanis azt tanították, hogy csak Mózes tanítványai lehetnek Krisztus követői, ezért mindenkit körül akartak metéltetni a keresztség előtt. Pál és Barnabás Jeruzsálemben a többi apostollal, Jakabbal és Péterrel zsinaton tisztázták a dolgot. Bizonyára ismét Márk anyjának házában szálltak meg, és Márk hallhatta apostoli útjuk elbeszéléseit. Amikor pedig a két apostol visszatért Antiochiába, ismét csatlakozott hozzájuk.

Hamarosan elindultak a második apostoli útra, és Barnabás magával akarta vinni Márkot is. Pál azonban nem helyeselte, s emiatt nézeteltérés támadt a két apostol között, melynek végeredményeként elváltak egymástól: Pál Szilással Asia felé, Barnabás Márkkal Ciprus felé indult.

A következő tíz évből (50 és 60 között) Márkról nincs adatunk. 60 körül Szent Péter mellett Rómában, 61-ben Pállal van. Ezt onnan tudjuk, hogy Pál a Kolosszeieknek és a Filemonnak írt levelében mint mellette lévő munkatársról emlékezik meg róla. Ezek után Rómából keletre ment, mert Pál második fogságában, röviddel a halála előtt, arra kéri Timóteust, hogy siessen hozzá, és hozza magával Márkot is, mert „jó szolgálatot tenne nekem”. Ha Timóteus és Márk időben megérkezett, Márk jelen lehetett Pál vértanúságánál.

A legszorosabb kapcsolat Péterhez fűzte, annyira, hogy a hagyomány úgy beszél Márkról, mint „Péter tolmácsáról”. Ezzel függ össze evangéliuma is. A rómaiak ugyanis, látván, hogy Péter megöregedett, kérték Márkot, foglalja írásba az evangéliumot, amelyet Péter hirdetett nekik. Márk ezt meg is tette (50-60 között), és Szent Péter prédikációiból összeállította az evangéliumot.

Ha Szent Márk evangéliumát olvassuk, nem nehéz meghallani Péter szavát, aki a résztvevő szemtanú elevenségével mondja el a Keresztelő Szent János keresztségétől a mennybemenetelig történt dolgokat. Ezért találhatunk apró részleteket Márknál – és csak nála! – amelyek csak szemtanútól származhatnak.

Ha ezt az evangéliumot a másik hárommal összehasonlítjuk, Máté logikusabb rendszert alkotott, Lukács pontosabb időrendet követ, János pedig mintha ki akarná egészíteni az előtte készült három művet. Máté ugyanis 40 körül, Márk 50-60 között, Lukács 62 körül, János pedig a század végén, 90-100 között írt.

A hagyomány Márkot mint az alexandriai egyház alapítóját és vértanúját tiszteli. Ő volt a város első püspöke, és valószínűleg Traianus császár idejében (98-117) szenvedett vértanúságot. Velencei kereskedők 828-ban megszerezték ereklyéit, és az arabok pusztítása előtt Velencébe vitték. Ettől kezdve Szent Márk Velence védőszentje. Ünnepe a keleti egyház kezdettől fogva, Róma a 11. századtól, április 25-én üli meg.

Introitus – Heinrich Isaac: **Protexisti me** (Choralis Constantinus III.)

Kyrie – Josquin: Missa Pange lingua

Gloria – Josquin: Missa Pange lingua

Alleluia – **Dorsa eorum** (Choralis Constantinus III.)

Pierre de la Rue: **O salutáris hóstia**

Alleluia – Heinrich Isaac: **Stabunt iusti** (Choralis Constantinus III.)

Sequentia – **Agni paschális** (Graduale Pataviense, fol. 202v)

Josquin: **O mater Dei**

Offertorium – **Confitebúntur cæli** (Graduale Pataviense, fol. 124v)

Sanctus – Josquin: Missa Pange lingua

Josquin: **O salutáris hóstia**

Agnus Dei – Josquin: Missa Pange lingua

Communio – **Ego sum vitis vera** (Graduale Pataviense, fol. 125v)

Josquin: **Rubum quem vidérat**

Introitus

Protexisti me Deus a convéntu malignántium, alleluia: a multítudine operántium iniquitátem, alleluia, alleluia. Ps. Exáudi Deus oratiómem meam cum déprecor: a timóre inimíci éripe ánimam meam.

Glória Patri et Filio et Spirítui Sancto sicut erat in princípío et nunc et semper et in sæcula sæculórum. Amen.

Kýrie, eléison.

Kýrie, eléison.

Kýrie, eléison.

Christe, eléison.

Christe, eléison.

Christe, eléison.

Kýrie, eléison.

Kýrie, eléison.

Kýrie, eléison.

Introitus

Megoltalmaztál engem, Istenem, a gonoszok zsinatjától, alleluja; a gonosztevők sokaságától, alleluja, alleluja. Ps. Hallgasd meg, Isten, esdő könyörgésemet: az ellenség félelmétől szabadítsd meg lelkemet.

Dicsőség az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek. Miképpen kezdetben vala, most és mindenkor és mindörökkön örökké. Ámen.

Uram, irgalmazz!

Uram, irgalmazz!

Uram, irgalmazz!

Krisztus, kegyelmezz!

Krisztus, kegyelmezz!

Krisztus, kegyelmezz!

Uram, irgalmazz!

Uram, irgalmazz!

Uram, irgalmazz!

Introitus

Thou hast protected me from the assembly of the malignant, alleluia; from the multitude of the workers of iniquity alleluia, alleluia.

Ps. Hear O God, my prayer, when I make supplication to thee: deliver my soul from the fear of the enemy.

Glory be to the Father, and to the Son, and to the Holy Ghost. As it was in the beginning, is now, and ever shall be, world without end. Amen.

Lord, have mercy.

Lord, have mercy.

Lord, have mercy.

Christ, have mercy.

Christ, have mercy.

Christ, have mercy.

Lord, have mercy.

Lord, have mercy.

Lord, have mercy.

Glória in excelsis Deo et in terra pax
homínibus bonæ voluntátis. Laudámus
te, benedícimus te, adorámus te,
glorificámus te, gratias ágimus tibi
propter magnam glóriam tuam,
Dómine Deus, Rex cæléstis Deus Pater
omnípotens, Dómine Fili unigénite,
Iesu Christe, Dómine Deus, Agnus Dei,
Fílius Patris, qui tollis peccáta mundi,
miserére nobis; qui tollis peccáta mundi,
súscipe deprecationem nostram. Qui
sedes ad dexteram Patris, miserére
nobis. Quóniam tu solus Sanctus, tu
solus Dóminus, tu solus Altíssimus,
Iesu Christe, cum Sancto Spírítu: in
glória Dei Patris. Amen.

Alleluia

V) Dorsa eórum plena sunt óculis et
scintillæ ac lampádes in médio
discúrrentes.

Motetta

O salutaris hostia
quæ cæli pandis ostium,
bella premunt hostília:
da robur, fer auxilium

Uni trinoque Domino
sit sempiterna gloria,
qui vitam sine termino
nobis donet in patria.

Alleluia

V) Stabant iusti in magna constántia
advérsus eos qui se angustiavérunť.

Sequentia

Agni Paschalis esu potuque dignas.
Moribus sinceris præbeant omnes se
christianæ animæ,
Pro quibus se Deo hostiam obtulit ipse
summus pontifex.
Quarum frons in postis est modum eius
illita
Sacrosancto cruore, et tuta a clade
Canopica.
Quarum crudeles hostes in mari rubro
sunt obruti.
Renes constringant ad pudicitiam,
pedes tutentur adversus vyperas,
Baculosque spirítales contra canes iugiter
manu baiulent.
Ut pascha Iesu mereantur sequi, quo de
barathro victor rediit.
En redivivus mundus ornatibus
Christo consurgens fideles admonet,
Post mortem melius cum eo victuros.

Motetta

O mater Dei et hóminis,
Mater creatóris
qui creávit nos,
Mater redemptóris
qui redémit nos
Ságuine suo

Dicsőség a magasságban Istennek, és a földön
békesség a jóakarató embereknek.
Dicsőítünk téged, áldunk téged, imádunk
téged, magasztalunk téged, hálát adunk
neked nagy dicsőségédért, Urunk és
Istenünk, mennyei Király, mindenható
Atyaisten. Urunk, Jézus Krisztus,
egyszülött Fiú, Urunk és Istenünk, Isten
Báránya, az Atyának Fia, te elveszed a
világ bűneit, irgalmazz nekünk; te
elveszed a világ bűneit, hallgasd meg
könyörgésünket. Te az Atya jobbán ülsz,
irgalmazz nekünk. Mert egyedül te vagy a
Szent, te vagy az Úr, te vagy az egyetlen
Fölség, Jézus Krisztus, a Szentlélekkel
együtt, az Atyaisten dicsőségében. Ámen.

Alleluia

V) Their backs were full of eyes, and
sparks or torches were running about in
the middle.

Motetta

Ó üdvösséges áldozat,
Ki mennynek tárod ajtaját,
Harcot harcolva szenvedünk,
Úr Jézus, kérünk, adj erőt!

Egy-Háromságos Istenünk,
Most dicsőítünk tégedet,
Ki országodban minekünk
Adj mindörökre életet!

Alleluia

V) Akkor az igazak nagy bátorsággal
állnak azok ellenében, kik sanyargatták
őket.

Sequentia

Agni Paschalis esu potuque dignas.
Moribus sinceris præbeant omnes se
christianæ animæ,
Pro quibus se Deo hostiam obtulit ipse
summus pontifex.
Quarum frons in postis est modum eius
illita
Sacrosancto cruore, et tuta a clade
Canopica.
Quarum crudeles hostes in mari rubro
sunt obruti.
Renes constringant ad pudicitiam,
pedes tutentur adversus vyperas,
Baculosque spirítales contra canes iugiter
manu baiulent.
Ut pascha Iesu mereantur sequi, quo de
barathro victor rediit.
En redivivus mundus ornatibus
Christo consurgens fideles admonet,
Post mortem melius cum eo victuros.

Motetta

O mater Dei et hóminis,
Mater creatóris
qui creávit nos,
Mater redemptóris
qui redémit nos
Ságuine suo

Glory to God in the highest. And on earth
peace to people of good will. We praise
You. We bless You. We worship You.
We glorify You. Lord God, heavenly
King, God the Father almighty. Lord
Jesus Christ, the Only-begotten Son.
Lord God, Lamb of God, Son of the
Father. You who take away the sins of
the world, have mercy on us. You who
take away the sins of the world, receive
our prayer. You who sit at the right hand
of the Father, have mercy on us. For You
alone are holy. You alone are Lord. You
alone are the Most High, Jesus Christ,
with the Holy Spirit, in the Glory of God
the Father. Amen.

Alleluia

V) Their backs were full of eyes, and
sparks or torches were running about in
the middle.

Motetta

O saving victim
who open the gate of heaven,
hostile wars press on us:
give strength, bring aid.

To the Lord, three in one,
be everlasting glory,
for life without end
he gives us in (his) Kingdom.

Alleluia

V) Then shall the just stand with great
constancy against those that have
afflicted them

Sequentia

Agni Paschalis esu potuque dignas.
Moribus sinceris præbeant omnes se
christianæ animæ,
Pro quibus se Deo hostiam obtulit ipse
summus pontifex.
Quarum frons in postis est modum eius
illita
Sacrosancto cruore, et tuta a clade
Canopica.
Quarum crudeles hostes in mari rubro
sunt obruti.
Renes constringant ad pudicitiam,
pedes tutentur adversus vyperas,
Baculosque spirítales contra canes iugiter
manu baiulent.
Ut pascha Iesu mereantur sequi, quo de
barathro victor rediit.
En redivivus mundus ornatibus
Christo consurgens fideles admonet,
Post mortem melius cum eo victuros.

Motetta

O mater Dei et hóminis,
Mater creatóris
qui creávit nos,
Mater redemptóris
qui redémit nos
Ságuine suo

pretiosissimo.
In te solum confidimus
Per tue matris mérita,
Jesu Christe!
Ad te preces efundimus.
Exáudi Quod suplicamus
Et concéde quod pétimus,
Rex benigne!

Offertorium
Confitebuntur caeli mirabilia tua Dómine,
et veritatem tuam in ecclesia sanctorum,
alleluia, alleluia.

Sanctus, sanctus, sanctus Dóminus Deus
Sábaoth.
Pleni sunt caeli et terra glória tua.
Hosanna in excelsis.
Benedictus qui venit in nómine
Dómini.
Hosanna in excelsis.

Motetta
O salutaris hostia
quae caeli pandis ostium,
bella premunt hostilia:
da robur, fer auxilium

Uni trinoque Domino
sit sempiterna gloria,
qui vitam sine termino
nobis donet in patria.

Agnus Dei, qui tollis peccata mundi:
miserere nobis.
Agnus Dei, qui tollis peccata mundi:
miserere nobis.
Agnus Dei, qui tollis peccata mundi:
dona nobis pacem.

Communio
Ego sum vitis vera et vos pálmities qui
manet in me et ego in eo hic fert fructum
multum alleluia, alleluia.
*Qui regis Israël, inténde qui dedúcis velut ovem
Joseph.*
*Qui sedes super Chérubim, manifestare coram
Ephraim, Benjamin, et Manásse.*
*Vineam de Aegypto transtulisti: eiecisti gentes, et
plantasti eam.*
*Dux itineris fuisti in conspectu eius plantasti
radices eius, et implevit terram.*
*Operuit montes umbra eius, et arbusta eius
cedros Dei.*
*Extendit pálmities suos usque ad mare, et usque
ad flumen propágines ejus.*
*Et perfrice eam quam plantavit dextera tua, et
super filium hominis quem confirmasti tibi.*
*Fiat manus tua super virum dexterae tuae, et
super filium hominis quem confirmasti tibi.*
*Et non discédimus a te: vivificabis nos, et nomen
tuum invocábimus.*

Offertorium
Magasztalják, Uram, csodáidat az egek, és
hűségedet az egybegyűlt szentek, alleluja,
alleluja.

Szent vagy, szent vagy, szent vagy,
mindenség Ura, Istene.
Dicsőséged betölti a mennyet és a földet.
Hozsanna a magasságban.
Áldott, aki jön az Úr nevében.
Hozsanna a magasságban.

Motetta
Ó üdvösséges áldozat,
Ki mennynek tárod ajtaját,
Harcot harcolva szenvedünk,
Úr Jézus, kérünk, adj erőt!

Egy-Háromságos Istenünk,
Most dicsőítünk tégedet,
Ki országodban minékünk
Adj mindörökre életet!

Isten Báránya, te elveszed a világ bűneit:
irgalmazz nekünk.
Isten Báránya, te elveszed a világ bűneit:
irgalmazz nekünk.
Isten Báránya, te elveszed a világ bűneit:
adj nekünk békét.

Communio
Én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők.
Aki bennem marad, s én benne, az bő
termést hoz, alleluja, alleluja.
*Ízrael Pásztor, figyelmezz, ki József népét mint
a nyáját vezeted.*
*Ki a kerubok fölött trónolsz, jelenj meg Ephraim,
Benjamin és Manassze előtt.*
*Kiboztad a szőlőt Egyiptomból, kegyomlálván a
pogányokat, helyükbe ülteted azt.*
*Utat egyengetél neki, elültetted gyökerét, és
betöltötte a földet.*
*Árnyéka elborította a hegyeket, és indái az Isten
cédrusait.*
*Vesszői elértek egészen a tengerig, és hajításai a
nagy folyamig.*
*És oltalmazd, amit jobbod ültetett, s az
emberfiát, akit magadnak neveltél.*
*Legyen kezed a te jobbod felől álló emberen, s az
emberfián, akit magadnak neveltél.*
*És el nem távozzunk tőled, újjáéledünk, és a te
nevedet hívjuk.*

Offertorium
O Lord, the very heavens shall praise thy
wondrous works: and thy truth in the
congregation of the saints alleluia,
alleluia.

Holy, Holy, Holy
Lord God of Hosts.
Heaven and earth are filled with your
glory.
Hosanna in the highest.
Blessed is He Who comes in the Name
of the Lord.
Hosanna in the highest.

Motetta
O saving victim
who open the gate of heaven,
hostile wars press on us:
give strength, bring aid.

To the Lord, three in one,
be everlasting glory,
for life without end
he gives us in (his) Kingdom.

Lamb of God, Who take away the sins of
the world, have mercy on us.
Lamb of God, Who take away the sins of
the world, have mercy on us.
Lamb of God, Who take away the sins of
the world, grant us peace.

Communio
I am the vine: you the branches. He that
abideth in me, and I in him, the same
beareth much fruit alleluia, alleluia.
*Hear, O thou Shepherd of Israel, thou that
leadest Joseph like a sheep: shew thyself also,
thou that sittest upon the cherubims. Before
Ephraim, Benjamin, and Manasses.*
*Thou hast brought a vine out of Egypt: thou
hast cast out the heathen, and planted it.*
*Thou madest room for it: and when it had taken
root it filled the land.*
*The hills were covered with the shadow of it: and
the boughs thereof were like the goodly cedar-
trees.*
*She stretched out her branches unto the sea: and
her boughs unto the river.*
*And the place of the vineyard that thy right
hand hath planted: and the branch that thou
madest so strong for thyself.*
*Let thy hand be upon the man of thy right hand:
and upon the son of man, whom thou madest so
strong for thine own self.*
*And so will not we go back from thee: O let us
live, and we shall call upon thy Name.*

Motetta

Rubum quem viderat Moyses
incombustum conservatam agnovimus
tuam laudabilem virginitatem, Dei
Genitrix, intercede pro nobis.

Motetta

A csipkebokor, amelyet Mózes a tűzben
is sértetlennek látott, a te csodálatosan
megőrzött szüzességédnek előképe.
Istenszülő Szűz, légy a mi közbenjárónk!

Motetta

In the bush which Moses saw
unconsumed, we acknowledge thy
admirable virginity preserved intercede
for us, O Mother of God.

Gavodi Zoltán – kontratenor

Opicz József – tenor

Héja Benedek – bariton

Koncz András – basszus